

Saker är också samarbetspartners - Latour & politisk materialism

Bruno Latour är kanske den idag som är mest känd för att hävda att materia, instrument och saker är aktörer[1], och därmed även politiska aktörer.

Alla saker, organisationer och personer som skapar en förändring är aktörer, enligt Latour: "any thing that does modify a state of affairs by making a difference is an actor, ... an actant. ... Does it make a difference in the course of some other agent's action or not?"[2]

Aktör är alltid medaktör

Inget eller ingen skapar en förändring helt själv. Men ifall något är med och förändrar så är det en aktör. Aktörer är alltid samarbetspartners eller medaktörer. Samtidigt bidrar de med något eget.

Latour bryter här med relationism. Relationerna bestämmer inte över saker och ting. Världen består inte bara av flöden eller relationer. Relationer är visserligen förutsättning för att aktörer ska kunna bli aktörer. Aktörerna tillför dock alltid något utöver relationen, annars vore de inte aktörer.

Jag kan inte hamra själv. Och en hammare kan inte hamra själv. Men tillsammans kan vi hamra, hammaren och jag. Det kräver dock ett någorlunda bra grepp, följsamhet snarare än kontroll och en bra puls.

Politiska aktörer är inte determinerade

Aktörskap kan inte förklaras. I så fall skulle förklaringens förklaring bli aktören. Latour avvisar sociologi som försöker orsaksförklara aktörer. Det finns inga relationer, totaliteter, dynamiker eller bakomliggande orsaker som determinerar en aktör som aktör. När det är möjligt att deterministiskt orsaksförklara något så är det alltså ingen aktör.

Det innebär att personer och saker till viss del är aktörer, till viss del objekt för andras agerande, till viss del kausalt orsakade. Dessa saker kan samverka, men de ska inte blandas ihop.

Ifall en politisk organisation kan förklaras genom något annat, genom maktrelationer eller ekonomiska förhållanden, i så fall är organisationen inte en aktör. I en del av organisationens verksamhet är alltså organisationen aktör, medan i andra delar är organisationen inte aktör.

Så ifall en forskare förklarar en feministisk grupps kamp med något bakomliggande, exempelvis motsättningar i patriarkatet, så avsetter forskaren gruppen som aktör: "which means they are not actors at all: they simply carry the force that comes through them." [3]

Jämlika aktörer

Aktörer ska, enligt Latour, förstås som jämlika. Detta kallar han platt ontologi. Det innebär att exempelvis regeringar, krig, civil olydnadsgrupper, motståndsgupper, ekologiska åkrar, hammare, jordbävningar förstås som jämlika aktörer.

Det innebär inte att allt är jämlikt. Tvärtom, Latours platta ontologi blir ett sätt att upptäcka ojämlikhet.

Genom att flera aktörer skapar relationer och mobiliserar varandra kan dessa tillsammans bli starkare. Jag läser därmed Latour så att ojämlikhet alltid behöver förklaras. Styrka måste förklaras med allianser, samarbete, lydnad och bundsförvanter. Det går alltså inte att förutsätta att en regering är starkare än en ickevåldsgrupp. Det går inte att förutsätta att ett multinationellt företag är starkare än en aktionsgrupp. Det går inte heller att förutsätta att företaget är starkare än en hammare, än en mobiltelefon, än ett datorprogram.

En tjuv, en kofot och en kolsvart natt kan samarbeta och bryta sig in i företaget, stjäla tillgångar vilket skakar om företaget, eller till och med får företaget på fall. Och små, små saker som mögel skulle kunna göra något liknande med företaget.

Ting är politiska aktörer och auktoriteter

Saker och ting är politiska aktörer. Ett datorprogram, eller en flod kan skapa politisk förändring. Saker kan till och med ta beslut och ge oss order: "things might authorize, allow, afford, encourage, permit, suggest, influence, block, render possible, forbid, and so on." [4]

Att saker ger order är inte så konstigt när det gäller hissar, lås och portar. Och att man samarbetar med en cykel eller ett verktyg är kanske inte heller så märkligt. Vi accepterar att datorer tar självständiga beslut.

Latour tar detta på så stort allvar att uppdelningar mellan natur och civilisation, teknik och kultur, ekonomi och politik försvinner. Saker och ting samarbetar eller vägrar samarbeta med oss på märkliga sätt. Nya samarbeten skapas hela tiden. Andra bryts.

Makro är mikro

Latour krossar föreställningen om väldiga system och små aktörer. Det finns inte väldiga makro-system och små mikroaktörer. Det finns ingen makronivå däruppe och inte heller någon mikronivå härnere: "makro-aktörer är mikro-aktörer sittande högst upp på en mängd (otäta) svarta lådor. De är varken större eller mer sammansatta än mikro-aktörer; tvärtom är de av samma storlek och ... faktiskt mer okomplicerade än mikro-aktörer." [5]

Demokratier, institutioner, förvaltningar, politiskt motstånd är jämlika. Befrielseörelser och demokratier är dessutom jämlika med diktaturer och förtryckare. Arméer är jämlika med ickevåldsgrupper.

De behöver alla mobilisera andra aktörer. För att bli starka än andra, för att dominera över andra, behöver de samarbeta med andra aktörer.

Många av dessa aktörer är saker och ting. "Varje gång en byråkrat rör sig genom sitt tjänsterum, håller en telefon, undertecknar ett papper, nitar ihop en rapport, klickar med musen, mobiliserar hon hundratals andra handlingar utspridda i tid och rum." [6]

Allianser, lydnad, samarbete och motstånd

Latours förståelse av sociologins uppgift blir också ett sätt att begripa politik: "Ett alternativt sätt att definiera sociologi är att göra det till studiet av förbindelser", "hur det kommer sig att vi är förbundna med varandra och att vissa befallningar blir åtlydda medan andra inte blir det." [7]

Demokratier, kapitalismer, diktaturer och revolutioner blir svärmar av relationer snarare än väldiga system. "Skala uppnås inte genom att man byter

”nivåer” utan genom att man mångfaldigar förbindelser. Vad vi menar med ”makro” är helt enkelt en ”mikro”-interaktion som är förenad, genom förmedling av många delar av vetenskap och artefakter, med ett flertal andra miljöer. Alla organisationer är ”platta”. “[8]

Makt är lydnad - makthavareateism

Precis som Mahatma Gandhi visar Bruno Latour att föreställningen om makthavare är vidskepelse. I Gandhis ickevåld existerar inga makthavare. Latour begriper makt på liknande sätt som Gandhi. Det går inte att ha makt. Det går inte att stoppa in eller låsa in makt någonstans.

”Makt är ingenting man kan äga och samla på hög. Antingen har man det i praktiken och då är det inte *man själv* som har det — utan andra — eller också har man det bara i teorin och då har man det inte heller.” [9]

För Gandhi, och hans inspirationskälla Henry David Thoreau, är makt lydnadshandlingar. Makt är synonymt med lydnad. Bruno Latour har samma föreställning: ”Makt är tvärtom vad som måste förklaras genom deras handlingar som lyder” [10]. ”’Makt’ är alltid den illusion folk får när någon lyder dem”. [11]

Vi får genom Gandhi och Latour en maktteori där makt förstås som lydnad, hörsamhet och samarbete. Motstånd mot makt blir därmed olydnad, ohörsamhet och ickesamarbete. Latour skulle lägga till förbindelse eller ickeförbindelse.

Det jag ännu inte hittat hos Gandhi men som Latour tillför är att ting kan vägra samarbeta. En grind kan strejka lika mycket som portvakten kan strejka. Kroppar kan bli ohörsamma. Utbrändhet, trötthet och stressjukdomar blir därmed motstånd lika mycket som när organisationer och institutioner vägrar samarbeta.

Produktiv olydnad

Både Gandhi och Latour lyfter fram aktörer (politiska och andra) som produktiva. Enbart olydnad skapar inte politisk förändring. Olydnad bryter bara maktens styrka. För Latour är styrka och makt enbart de förbindelser som finns, bryts vissa förbindelser förloras den styrkan omedelbart.

Vill man ha politisk förändring behöver man skapa politisk förändring genom förbindelser och samarbete.

Olydnad för att bli politisk förändring måste samtidigt vara ett samarbete, ett byggande tillsammans. Gandhi kallar detta för det konstruktiva programmet. Motstånd för Gandhi är att direkt göra det som är målet för kampen. Mål och medel blir därmed samma sak i Gandhis ickevåld.

Per Herngren

2012-04-19, version 0.1.1

Bilaga: Dualism demokrati och materia

[Liberala och deliberativa](#) demokratier skapar gärna dualism mellan det materiella och demokrati. Detta leder antingen till idealistiska föreställningar om demokrati, eller till paranoida föreställningar om hur materiella förhållanden gömmer sig bakom demokratin, kontrollerar den.

I liberala demokratier leder åsikter och opinion till beslut, och beslut till handlande. När handlingen är demokratisk representerar den människors åsikter: opinionen. Opinionen representeras vanligtvis via språkliga eller statistiska uttryck. Här produceras en rad dualismer mellan språk och materia, politisk kamp och handling, opinion och beslut, representation och genomförande.

Deliberativa demokratier bryter med åsikter genom att överväga olika argument. Övervägande av alla relevanta argument ska leda till beslut om handling.

Dessa övervägande samtal (deliberationer) förstås som talhandlingar eller texthandlingar. Deliberativa demokratier gör därmed en poäng av att bryta dualismen språk och handling, demokratiska samtal och handling. Ett samtal är lika mycket handling som genomförandet av ett demokratiskt beslut. Eller som maskinell industriproduktion.

Både liberala och deliberativa demokratier producerar dock dualismen demokrati och materia. Material reduceras till objekt för demokrati. Material agerar inte i demokratin. Material är möjligtvis ett hinder, ett problem eller en katastrof. Men material agerar vare sig demokratiskt eller odemokratiskt.

Referens

Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005.

Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998

Per Herngren om politisk materialism:

[Politik är att materialisera - politisk materialism](#), 2012.

[Saker är också samarbetspartners - Latour & politisk materialism](#), 2012.

[Ting och djur bygger också samhällen - Gabriel Tarde & politisk materialism](#), 2012.

Fotnoter

[1] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005.

[2] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 71.

[3] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 153.

[4] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 72.

[5] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 20.

[6] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 279.

[7] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 55-56.

[8] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 280.

[9] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 41.

[10] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 42.

[11] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 45.

Jämlik metod och jämlikt motstånd - Karen Barad & Bruno Latour

[Karen Barad](#) bryter med uppdelningen mikro och makro. Hon bryter sig också ut ur föreställningar om att vi skulle vara instängda i stora system som kapitalism eller patriarkat.

Karen Barad visar hur politisk förändring är möjligt utan att peka ut nationalstater och regeringar som aktörer i denna förändring. Många händelser styrs vare sig av regeringar eller stora företag. Det är alltså inte givet att nationalstater och företag alltid är mäktigare än motståndsgupper och folkrörelser. I texten lyfter jag fram likheter mellan Karen Barads queermaterialism och Bruno Latours föreställning om hur aktörer samagerar i svärmar.

Symmetrisk metod

Symmetrisk metod är när forskning, politisk teori, motståndsteori eller journalistik begriper olika aktörer utifrån jämlika teorier. Man använder exempelvis samma begrepp, samma förklaringsmodeller eller samma teorier för att förstå motståndsgupper, stater, familjer, grupper och organisationer. Det går därmed att mer exakt ringa in skillnader. Symmetrisk metod har utvecklats

och finslipats främst inom kvantfysik och systemteori men senare även i aktör-nätverk teori och i realistiska filosofier.

Ifall en motståndsgrupp med ett halvt dussin personer, med tillgång till ett par bilar och några datorer, kämpar mot vissa specifika handlingar som utförs av en organisation som kallar sig USA (vilken både är lokaliserad till Washington och samtidigt verkar på mängder av platser runtom vår jord); är det inte nödvändigt så att USA kan dominera och undertrycka motståndsgruppen. Motståndsgruppen kan på många platser krossa eller tränga undan USAs möjlighet att dominera.

Jämlik metod kan upptäcka hur den ena eller andra organisationen dominerar i olika situationer genom att undersöka vilka allianser och handlingar som i olika situationer och på lokaliserade platser samagerar med varandra.

Jag gör en avstickare till Bruno Latour innan jag återkommer till Karen Barads jämlika queermaterialism.

Jämlika aktörer

Bruno Latour definierar aktör som det som skapar skillnad. "In my vocabulary, an actor that makes no difference is not an actor at all." [1]

En aktör är aldrig den som bara överför eller förmedlar en skillnad. En aktör kan därmed inte vara helt kontrollerad av ett system, inte heller av en härskare eller av dominerande grupper. En aktör måste bidra med något själv för att bli aktör.

En aktör kan inte heller helt orsaksförklaras. Ifall man helt orsaksförklarar en aktör avsätter man aktören som aktör. Förklaringen blir aktören: "which means they are not actors at all: they simply carry the force that comes through them." [2]

Aktörer är aldrig ensamma aktörer. De agerar med miljontals andra aktörer, exempelvis bakterier, nervtrådar, torg, mötesrum, parlament, stolar, bord, organisationer: "action is always dislocated, articulated, delegated, translated." [3]

Ett subjekt eller en aktör är alltid samagerande, en medaktör bland andra

medaktörer.

Bortom mikro och makro

Bruno Latour bryter med föreställningen att makro är större än mikro. Det vi kallar makro är ofta färre, eller enklare eller mindre komplext än det vi kallar mikro.

Jag (eller vi) som sitter och skriver den här texten består av fler varelser än alla människor på jorden. Som ni andra har jag (jaja ursäkta "vi" menar jag) ett eller två kilo bakterier i kroppen. Jag är många, många fler än man kan föreställa sig.

"Macro no longer describes a *wider* or a *larger* site in which the micro would be embedded like some Russian Matryoshka doll, but another equally local, equally micro place, which is *connected* to many others through some medium transporting specific types of traces. No place can be said to be bigger than any other place, but some can be said to benefit from far safer connections with many more places than others." [4]

Storleken avgör inte

Även Karen Barad bryter med uppdelningen stort och litet, stora organisationer och små grupper, väldiga system och små handlingar.

Världen består inte av olika nivåer, olika skalor: "the different scales of individual bodies, homes, communities, regions, nations, and the global are not seen as geometrically nested in accordance with some physical notion of size but rather are understood as being intra-actively produced through one another" [5].

Med Barad blir det inte heller självklart att globalt och lokalt är olika företeelser. Eller att geografisk närhet egentligen är närmare än stora avstånd.

"The relationship between the local, the regional, the national, and the global is not a geometrical nesting. Local, regional, national, and global are topological matters, intra-actively produced through one another" [6].

Under en specifik motståndskamp kanske organisationen USA kan bygga upp

resonanser och samagerande tillsammans med Säpo, med metodologiskt nationalistiska föreställningar bland aktivister och protestgrupper, med överflöd av information på Facebook, samt med en kyrkas rädsla för att förlora statsbidrag. Resonans innebär att alla dessa ger varandra kraft.

En motståndsgrupp kanske bygger upp samagerande med en domstol, med ett par andra motståndsgrupper, med en feministisk clowngrupp, med en folkhögskola, med ett torg och kanske även med vädret. I en viss situation kan motståndsgruppen med alla sina allianser soppa mattan med USA.

För att undersöka möjligheten till motstånd och hur makt blir makt behövs jämlika metoder. Jämlika metoder krävs också för att undersöka hur ojämlikhet blir ojämlikhet. Teorier som förutsätter över- och underordning osynliggör hur över- och underordning ständigt måste återskapas, varje dag, varje timme.

Jämlika metoder kan upptäcka möjligheter till motstånd, revolutioner och direkt performativt förverkligande, sådant som teorier som förutsätter stora maktsystem och ojämlikhet riskerar att dölja.

Per Herngren

2012-09-24, version 0.1.2

Referens

Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007.

Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005.

Per Herngrens [texter om Karen Barad](#).

Per Herngren, "[Hur materialism förändligar och idealiserar - Karen Barad I](#)", 2012.

Per Herngren, "[Bortom marknaden och samhället: trassel istället för sfärer - Karen Barad II](#)", 2012.

Per Herngren, "[Jämlik metod och jämlikt motstånd - Karen Barad III](#)", 2012.

Per Herngren, "[Politik är queer – Karen Barad – demokrati VIII](#)", 2012.

Fotnoter

- [1] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 153.
- [2] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 153.
- [3] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 166.
- [4] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 176.
- [5] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 245.
- [6] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 246.
-

Instrument är inte instrumentella: Latour och Gandhi

Västerländsk politik betecknas gärna som instrumentell. Mål och medel föreställs vara separerat. Politik skulle då innebära att besluta och genomföra något annat än det samhälle man vill ha. Genom att inte förverkliga så uppnås målet. Någon annan gång. Förhoppningsvis.

Effektivitet är i så fall inte hur bra eller dåligt något funkar. Effektivitet föreställs istället vara hur mycket politiken närmar sig det man inte förverkligar, men som man skulle önska.

Det önskvärda blev något som knuffades bort och gömdes undan i den politiska filosofin. Med tiden bröt effektivitet sin relation till vision och mål och reducerades till att driva igenom något som oppositionen var emot. Visionen om rättvisa och jämlikhet försvann. Målet placeras istället hos oppositionen: att trycka tillbaka motståndaren. Åtminstone lite. Att få en seger över oppositionen.

Mål är medel

Mot denna typ av politik praktiserar Gandhi ett ickevåld där mål och medel är ett. Genom att tillsammans med andra bryta det engelska saltmonopolet så bryts det engelska saltmonopolet. Icke-våld kan just därför lyckas eller misslyckas.

Queerfeminister som Sara Ahmed och Judith Butler lanserar performativ politik. Performativ är handling som uppnår målet i och med att handlingen utförs. En jämlik fördelning av makt och resurser i en grupp uppnår jämlikhet. Som performativ handling kan alltså jämlikhet lyckas eller misslyckas.

Instrument är inte instrumentella

Tekniksociologen Bruno Latour driver, precis som queerfeministen Karen Barad, det här ett steg längre. Latour visar på omöjligheten i att separera mål och medel även när det gäller teknik, instrument och verktyg. Verktyg är både tillverkare och del i det som tillverkas. Verktyg förmedlar och genomför. Det går inte att reducera verktyg till enbart medel. Instrument är inte instrumentella.

”Effectiveness is to technology what objectivity is to reference: the way to have your cake and eat it too, the result without the means, that is, without the path of appropriate mediation ... If there is an unworthy way to treat technologies, it lies in believing that they are means toward ends.” (Latour 2013, 218-219.)

Förverkligandet, målet, blir snarare ett verb än ett substantiv. Förverkligandet är den dans av förverkliganden som dansare med varandra. Verktyg och

handlingar dansar, förverkligar dansen genom att dansa.

Per Herngren

2014 05 15, version 0.1.1

Referens

Bruno Latour, *An inquiry into modes of existence*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2013.

Christopher Kullenberg, Latour och teknologiska varelser, *Intensifier*, 2014.

När aktör, individ och empowerment blir härskarteknik

"Individ" och "aktör" kan användas för att kamouflera makt och blockera förändring av strukturer och ordningar. Här tar jag upp några makttekniker som kamoufleras som "empowerment". När individen ska göras till Aktören-i-Sitt-Liv individualiseras empowerment.

Aktör och empowerment är användbara begrepp för befrielse. Detta är inte en kritik mot empowerment utan mot föreställningen om aktören som ensamt ansvarig för sina handlingar och för sitt liv. Empowerment kan översättas till bemäktigande och till förmåga. Men genom att empowerment individualiseras produceras dess motsats: maktlöshet.

Ingen kan ensam vara aktör

Att pekas ut som Aktören-i-Sitt-Eget-Liv blir maktteknik som hindrar människor från att bli aktörer. Att bli aktör är inte att bli enastående, det är inte att stå ensam. Att bli aktör är att samarbeta. Bygga tillsammans. Skapa tillsammans.

När statliga organisationer, företag och folkrörelser lyfter fram individer som aktörer pekas de gärna ut som ansvariga för sin "egen" situation. Det är inte de

som pekar som är ansvariga. Nej, den som pekas ut, den som är arbetslös, fattig, flykting behöver ta ansvar för sig själv. Den behöver lära sig ta makt över sitt eget liv.

Bruno Latours sociologi visar att det inte existerar handlingar med en enda, ensam aktör(1). Det är alltid mängder med aktörer kopplade till varje handling. Svärmar av handlingar gör nya handlingar möjliga. Aktör begrips hos Latour som någon eller något som bidrar till handlingen. Andra aktörer gör det alltså möjligt för oss att bli aktörer. Andras bidrag gör det möjligt för oss att också bidra. När vi agerar är vi alltid medaktörer. Att bli aktör är att bli koaktör.

Ifall en aktör aldrig är ensam aktör så är även ensamheten skapad av många aktörer. Tillsynes ensamma handlingar som promenader eller konstnärligt skapande görs möjliga genom delaktighet i gemenskaper, i gemenskaper som samarbetar.

Att ensam tvingas fly från krig eller att ensam bli hemlös är också producerat av ett myller av aktörer.

Gemenskaper producerar makt och förtryck. Men det är inte bara så att vi trycks ner av andra. Vi är också beroende av varandra. Av tjänster, förnödenheter, infrastrukturer, maktstrukturer och av andras solidaritet och omsorg. Och vi är beroende av att det har funnits gemenskaper långt före oss. Händelser, personer och organisationer som tillhör historien fortsätter att agera i våra liv.

Aktör som skuld och belastning

Att göra individen till Aktören-i-Sitt-Liv belastar människor med skuld och ensamhet. Livet blir tungt. Denna tyngd tränger bort möjligheten att tillsammans bli aktörer.

Att ensam bli aktör är inte möjligt. Här skapas en loop, en loop som får funktionen av motor. Omöjligheten i att leva som enskild skapar hopplöshet. Och hopplösheten blir aktör: hopplöshet skapar ännu mer hopplöshet.

Hopplöshet revolutionerar inga ordningar. Istället produceras en ordning som för över skulden för ordningens misslyckande på individen.

Detta är egentligen inget nytt. Gamla konservativa ideologier belastade gärna fattiga med ansvaret för sin egen fattigdom. Ett mer sofistikerat sätt att göra samma sak är när välvilliga ger individualiserad hjälp till fattiga. Ett extremt exempel är hur EU gav bidrag till coaching och personlig utveckling för romer som bor i Rumänien. Av de 32 miljarderna som hade anslagits gick inga bidrag till lokala romerska organisationer. Inget gick till jämlik, medskapande politik. Inget gick till att bryta rasistiska strukturer som producerar våld, apartheid och fattigdom(2).

Individualiserat bistånd kan få funktionen att skapa apartheid. Människor hålls isär (apart). De fattiga får hjälp att klara sig i sina områden. Så att de fattiga stannar därborta. Hos sig.

"Individualiserad hjälp" blir aktör i produktionen av fattiga områden. "Individualiserad hjälp" producerar i så fall områden där fattiga ska hålla sig. "Individualiserad hjälp" normaliserar apartheid. För folk bör hålla sig hemma. Hemma där de hör hemma.

Empowerment kan också användas för att ersätta faktisk demokrati och jämlik fördelning av makt med upplevelse. Med upplevelse av att ha makt. Med upplevelse av delaktighet. Detta kan skapa en form av vidskepelse. Skepelse är ett gammalt ord för skepnad. Vi ser något som inte finns där. Vi uppfattar att vi har makt där vi fräntas makten. Vi uppfattar delaktighet där det inte finns demokrati.

Prekär blir prekariat

Individualiserad hjälp kan också skapa en klass som belastas med bekymmer, ett prekariat. Prekariat kommer från prekär: besvärligheter, bekymmer, att vara utsatt.

Etymologiskt härrör prekär från latinets precarius: få genom böner. Att få böna och be. Att tvingas böna för att klara sig. Tvånget att böna blir aktör i skapandet av en bönande klass(3).

Prekär, liv i bekymmersamhet, kan begripas som handlingar och ordningar som gör människor ensamma:

1. Att göras otillräcklig.

2. Att inte tillräckligt många griper in för att bryta ensamheten.
3. Att organisationer inte organiserar sig tillsammans med prekariat.

För de som lever i bekymmer (prekariatet) blir enskildheten, individualiseringen, ett straff. För några hundra år sen fanns det faktiskt straff som tog människor ur gemenskapen och gjorde dem till enskilda. Att bli tvungen att leva i enskildhet var på den tiden ett uttryckligt straff.

Befrielse från prekariat är ömsesidig hjälp. Inte hjälp till självhjälp.

Postpolitiska

Individen-Som-Aktören undviker att peka ut organisationer och gemensamma politiska beslut som lösningen. Det är upp till den enskilde att bli aktör, att ta ansvar för sitt liv. Detta tränger undan det politiska, och det etablerar därmed ett postpolitiskt tillstånd. Det gemensamma ska inte tas omhand av oss gemensamt.

Det entusiastiska individualiserandet av ansvar kommer ur välvilja, inte från vilja till våld och förtryck. Vælviljan blir dock ironisk när individualiseringen predikas av de som bärs upp av sin delaktighet i medelklassen. När den predikas av de som bärs upp av vänner och familj, organisationer och företag med resurser som byggts upp av mängder med aktörer.

Att hjälpa människor att hjälpa sig själva hjälper dem att bli själva. Det tränger undan det politiska. Det postpolitiska producerar hjälplöshet som politiskt tillstånd.

Befrielse kræver att vi organiserar tillsammans. Lösningen är inte att bli själv. Här är några möjliga ansatser för att tränga undan individualiseringen:

1. Att fattiga, förtryckta och vi med mer resurser organiserar oss tillsammans.
2. Att vi med resurser solidariskt organiserar oss tillsammans med förtryckta, snarare än för dem.
3. Att vi bygger befrielseörelser. Befrielseörelser som solidariskt lever i motstånd och revolution. Som experimenterar med, och bygger, ickevåldsliga revolutioner som fördelar resurser och makt jämnt.

Per Herngren

3 november 2016, version 0.1.1

Fotnötter

- (1) Bruno Latour, *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
 - (2) "[Här fastnar EU:s miljarder till romerna](#)", DN, 2014-03-30.
 - (3) Per Herngren, "[Vad är prekaritet?](#) - Judith Butlers ickevåld IV", perherngren.blogspot.com, 2011.
-

Aktörer bortom individ

Att förklara samhällen, handlingar, moral eller konflikter utifrån individen kallas metodologisk individualism. Politisk individualism föreställer sig att politisk förändring kommer ur individuella egenskaper som empati, medvetenhet, insikt, kunskap eller livstil.

Subjektet förstås ofta som synonymt med individen. För att komma bort från subjektiva och individualistiska förklaringar talar Habermas om det 'intersubjektiva': Det som händer mellan människor och som bygger något utöver individen, utöver växelverkan mellan individer. Samtal och samarbete lever sina egna liv; och de kan inte reduceras till individerna.

Begreppet 'intersubjektiv' är dock fortfarande fast i en metodologisk individualism: subjekt blir synonymt med individ. Det som händer mellan, intersubjektiva, förstås inte som egna subjekt. Aktörer förstås fortfarande som individer.

Aktörer agerar i svärmar

Aktörer-i-svärm (Bruno Latour) och objektrealism (Graham Harman) öppnar upp för att det som anses vara mellan, inter, är egna aktörer. Objektrealismen

visar hur en diskussion, en handskakning, en organisation eller en ursäkt blir egna individuella 'objekt'. Med Bruno Latour skulle man istället kunna kalla dessa objekt för 'aktanter'. De agerar. En handskakning gör saker med oss och med platsen där händerna skakas. Själv tycker jag 'aktör' och 'subjekt' säger nästan samma sak på ett enklare sätt än Latours aktant.

Ifall ett gräl eller ett skratt agerar och därmed blir subjekt får intersubjektivitet en ny intressant betydelse. Det är det som händer mellan grälet och skrattet, och som därmed har möjlighet att bli ett eget subjekt: kanske försoning eller irritation. I de flesta fall ska man undvika att förklara det ena med det andra; för då skulle vi få en ny metodologisk individualism, fast där även objekt räknas som individer. Aktörer snarare dansar med varandra. De är följsamma eller bryter av (blir olydiga och går sin egen väg).

Så här blir vi medhjälpare då subjektet bryter sig ur fångvaktaren Metodologisk Individualisms fängelse: Genom att undvika att låsa in personer i teorier som förklarar hur de blir subjekt får personer själva möjlighet att bli subjekt. Annars blir ju förklaringen det egentliga subjektet. En teori om hur individer blir subjekt gör teorin till det verkliga subjektet. Teorins förklaring agerar. I många fall är detta rimligt som när man skyller på att bussen var försenad. Jag är inte skyldig. Poängen här är att träna på att upptäcka oväntade aktörer. Och att upptäcka att man aldrig är ensamt subjekt.

Subjekt kommer i flock

En flock blir ett eget subjekt. Ett samarbete blir ett subjekt. Utifrån symmetrisk, jämlik analys agerar medlemmar i flocken även med själva flocken, inte bara med varandra. De som samarbetar samarbetar också med själva samarbetet, inte bara med varandra. Vi upptäcker hur enskilda ting, en person, en organisation, ett krig, medagerar med varandra. Och det är inte självklart vilka aktörer som vid ett givet tillfälle leder dansen. Med symmetrisk, jämlik metod upptäcker man oväntad ojämlikhet; ojämlikhet som skulle dolts om man i förväg förutsatte ordningar som mikro-makro eller maktpyramider.

När man inte automatiskt definierar personer som subjekt blir det möjligt för dessa att göra sig till subjekt, att göra motstånd mot, eller samarbeta med, andra subjekt. Subjektet är den som (med)agerar snarare än den som definieras och förklaras. Visst, för att kunna bli subjekt måste man bli objekt. Det är ingen

dualism. Att agera och att vara utsatt (objekt) förutsätter varandra. Men teorier som förklarar subjektet missar även detta.

Subjekt är aldrig helt fria

Att agera är både att göra motstånd och att möta motstånd. Genom att vi möter motstånd kan vi bli subjekt. Utsatthet och osäkerhet öppnar upp möjligheter att bli subjekt. Genom att objektiveras kan man bli subjekt. Därmed blir ignorering, ickemotstånd, de största hoten mot subjekt. Ett skratt som ignoreras dör ut. En person som ignoreras dör socialt (Johan Asplund). Det som lyckas bli helt autonomt kan inte längre bli subjekt. Det är som när det blir håll i Enterprise i Star Trek och någon sugts ut i rymden. Man möter inget motstånd längre och blir därmed hjälplös.

Det finns också andra hot. Vi är sårbara. Det finns alltid risk att bli offer för förtryck, våld, trafik, stormar och sjukdomar. Vi behöver varandra: personer, organisationer, djur, växter och flertalet ting (det lär dock finnas ting som klarar att sväva omkring ensamma mellan galaxer oberoende av dessas dragningskraft).

Medaktörer

Istället för att reducera förklaringen, av exempelvis upplopp på Hisingen, till något som ligger bakom, som samhället, kapitalismen eller uppväxten, bör vi leta efter medaktörer och se hur de agerar med varandra. Hur är deras agerande med och skapar upplopp? Vilka resonanser och dissonanser förstärker upploppen?

Först ser vi att själva upploppen blir aktörer som agerar med varandra. Upplopp får kraft från en annan aktör, åskådaren. Bland aktörer hittar vi även de som är åtalade, möjligen också droger i deras blod. Sedan har vi gängen. Med svansar som kan agera även mer våldsamt än gängen. Bland medaktörer plockar vi antagligen upp vapen, stenar och slagträn. Vi finner kanske stadsdelsnämnd och kommun som skärt ner på fritidsgård och skola. Vi upptäcker bortvända blickar och diskriminerande jobbintervjuer. Vi hittar kanske svenska soldater som skjuter 'svarskallar' på andra sidan jorden. Vi hittar nationalistisk stolthet över vapen och krig. Vi hittar ideologier om rätten till självförsvar. Vi upptäcker att vissa medaktörer agerar som motaktörer.

Precis som brottning och fotboll kräver motparter kräver upplopp motparter. Vissa poliser, socialarbetare och fångvaktare agerar som om de befann sig i kamp eller spel. De blir i så fall medaktörer i upploppen.

Ickevåld är svärmar av medaktörer

Tillsammans med plogbillsaktioner agerar plogbillsgrupper, poliser, fångvaktare, fängelser, celler, fångar, stödpersoner, åklagare, målsägande, domare, rättegångar och domslut. Vänskap, vänlighet (Spalde, Strindlund), respekt, dialog, fiendskap, irritation, förtroende, misstro, maktkamp blir egna aktörer. Även hammare och sönderslagna vapen agerar. Såväl som rättegångsfestivaler och inbjudningskort.

Beteckningen 'plogbillsaktion' gör att gamla plogbillsaktioner runt om i världen agerar tillsammans med nya. Varje plogbillsaktion tar sig ett eget namn, som JAS till Plogbillar eller Plogbillsaktion Bröd inte Bomber. Namn gör att det går att agera tillsammans på stora avstånd i tid och rum. Istället för att bara bli flöde eller formlös massa gör namnen det möjligt att bli egna aktörer.

Plogbillar bor ofta på platser där de bygger långvarig vänskap med hemlösa, flyktingar och fångar. Dessa vänskaper är några av de mäktigaste aktörerna i plogbillsaktioner. Även andra långvariga relationer med lokalsamhällen och folkrörelser är mäktiga medaktörer.

Plogbillsaktioner låser inte in sig i exempelvis fredsrörelsen. Olika plogbillsaktioner kopplar sig till solidaritet, befrielse, revolution, feminism, queer, ickevåld, demokrati, ateism, buddhism, kristendom, islam. Detta öppnar upp för att fler medaktörer ska känna sig välkomna att medagera.

Ytterligare en mäktig aktör är ickevåldets experimenterande. För Gandhi var ickevåld experiment med sanningen och med lösningar. Plogbillsaktioner gör därför inte negationen, nej-et eller protesten till viktiga aktörer. Varje konstruktivt försök att börja lösa ett problem och varje misslyckande blir egna aktörer, de hjälper andra att bygga vidare och utveckla bättre lösningar.

Per Herngren

2011 09 25, version 0,1

Tack till ett samtal med Siawash, och till det turkiska kaffet, inne i en smal

gränd vid floden Tigris, nära gränsen till Syrien. Uppe i bergen i Ahmed tränade Siawash och jag demokratiaktivister från Tunisien, Iran, Irak, Egypten, Kurdistan, Turkiet och Syrien i civil olydnad och ickevåld.

Referens

Annika Spalde, Pelle Strindlund, *I vänliga rebellers sällskap: Kristet ickevåld som konfrontation och ömhet*, Arcus förlag, 2004.

Bruno Latour, *Reassembling the social: an introduction to Actor-network theory*, Oxford University Press, 2005.

Graham Harman, *Prince of Networks: Bruno Latour and Metaphysics*, re.press, 2009.